

PORTAL CRKVE SV. MARKA U ZAGREBU

nje društvene raslojenosti lokalne zajednice, vrlo stegnute državnom vlašću. Time su, uostalom, stvorene praktične podloge urbanističkim teorijama koje je uobličila tal. renesansa. One su na hrvatsko tlo donijele vrsna rješenja koja će preko primjera Cavtata utjecati na kasnija razdoblja.

Kontinuitet kult. razvitka odvijat će se bez smjelijih stilskih mijena kroz cijelo XIV. i XV. st. Najbolji je primjer za to stolna crkva u Trogiru: ne samo što su zamračene lađe njezina romaničkoga zdanja iz XIII. st. natkrivene križno-rebrastim svodovima (zalaganjem *Nikše Račića* i *Marka Gruata* oko 1435) bez suprotstavljanja cjelovitu tektoničnome ustrojstvu, nego se nad predvorjem tipa visoke galerije (zidane u drugoj pol. XIV. st.) zvonik dizao podjednako kruto sve dok mu 1422. graditelj Matej Gojković nije dao značajke čipkaste rastvorenosti u duhu suvremene mletačke gotike. Ona je dala uzor obliku pročelne rozete koja je djelotvornije osvijetlila visine glavne lađe. God. 1432. utemeljena stolna crkva u Šibeniku bila je zamišljena po predlošku lombardijskih bazilika s bočnim lađama koje se sastoje od niza travejnih kapela i sa skromnim transeptom. Premda su je po projektu zagonetnoga *Franje Jakovljeva* gradili Mlečani *A. Busato* i *L. Pincin*, ona se iz gotovo klasičnoga gotičkog zdanja preobrazila nakon intervencija J. Matijeva

sred. XV. st. u velebnu renesansnu crkvu. Korčulanska je pak katedrala, premda utemeljena oko 1405, pretrpjela smjenjivanje dubrovačkih, apulijskih, lombardijskih i mjesnih majstora, a do dovršenja pri kraju XV. st. zadržala je malo gotičkih značajki i postala predodžbom domaće renesanse vezane arhaičnim shvaćanjem arhit. ustroja i proporcija.

Uz velike crkve u obalnim gradovima podizale su se do potkraj XV. st. privatne kapele s gotizirajućim svodnim sustavima, kakve uvodi zadarska sakristija potkraj XIV. st. gdje se svodovi sijeku dijagonalno s rebrima poput onih u kapeli Sv. Jerolima sa sjeverne strane trogirske katedrale iz 1430-ih, ili Sv. Margarite u sjedištu paških benediktinki koju je 1467. sagradio *Radmil Ratković* po nacrtu Jurja Matijeva. Ista je pravila prihvatila J. Dalmacija s najmonumentalnijom dogradnjom četvrte lađe korčulanske katedrale po zamisli *M. Pavlovića* iz 1520-ih. Čak je tada u Dubrovniku *Petar Andrijić* posve gotičkim elementima oblikovao unutrašnjost izvana renesansne crkve Sv. Spasa. Nepoznati graditelj kapele Gospe od Zečeva u župnoj crkvi Nina također je upotrijebio križno-rebrasti svod u prvoj četvrtini XVI. st. Sve to svjedoči da se gotika, izrasla iz mješovitih, romaničko-gotičkih oblika održanih tijekom čitava XIV. st. (npr. u skupini rustičnih crkava na Korčuli), pretopila u kombinirani gotičko-renesansni stil već sred. XV. st. i tako još dugo održala živom. Uostalom, najosebujnija graditeljska ličnost u Dalmaciji, *Juraj Matijev Dalmatinac* bijaše upravo najizraženiji predstavnik gotičko-renesansnoga građenja čak izvan svoje domovine (Ancona, oko 1450). Stapanje rječnika dvaju stilova ustrajno su promicali i članovi inače vrlo jake dubrovačko-korčulanske graditeljske škole traženi sve do Kvarnera, a u istome je duhu *Andrija Aleš* 1467. na renesansni način kasetirani svod krstionice u Trogiru oblikovao gotički prelomljenom bačvom.

Uglavnom jednake zakonitosti u razvitku i održavanju gotičkoga sloga tijekom XIV. i XV. st. pokazuje i svjetovno graditeljstvo, što se osobito očituje u J. Hrvatskoj. Pretežito obuhvaća jednočelijski tip višekatnih kuća koje se s vremenom uvećavaju, udovoljavajući potrebama obiteljskoga stanovanja ali i zanatske proizvodnje ili trgovine u prizemlju. Osim u sve složenijem rasporedu prostorija, napredak se očituje i u oblikovanju pročelja s otvorima različitih oblika u okvirima gotičkoga nacrtu a sve kićenije klesarske obrade. Pomaci od romaničkoga osjećaja zatvorene forme prate se kroz oblikovanje monumentalnih portala (osobito reprezentativni u Šibeniku i Trogiru s kraja XIV. ili poč. XV. st., dok mlađi dubrovački ukazuju na dugoročnu privrženost gotičkome dekoru), te višedijelnih prozora sve vertikalnijega ustroja (od Poreča do Dubrovnika s inačicama heksafora iz XIV. st. u Splitu) poradi boljšega osvjetljavanja prostorija ali i isticanja ugleda vlasnika. Na terasastu terenu Šibenika veći broj kuća ima na vrhu lođe, kakve su od ranoga XV. st. udomaćene i u južnim središtima, pridonoseći općoj slikovitosti njihova izgleda.

Iz graditeljskih osnova XIII. st. razvija se i oblik patricijske palače s ugrađenim dvorištem, koje obično ima trijem odijeljen zidom s monumentalnim ulazom prema ulici. Pročelja velikih katnica se rastvaraju višedijelnim prozorima, a unutrašnju funkcionalnost prostora pojačavaju otvorenim stubišnim prilazima na kat, ponekad s pratećim lođama, te prvim balkonima u XV. st. (primjeri u Splitu, Trogiru, Šibeniku i Hvaru, a poznati po arh. dokumentima iz Dubrovnika i Korčule, sa stilski razvijenim primjerima na Rabu i u Zadru). Taj su predložak primile i javne palače (Kneževa u Pagu), pa i one starije, zgodimice i utvrđene (npr. trecentistički dvor stranoga namjesnika u Dubrovniku). Svaki tip i oblik ima svoj slojeviti razvitak sa zanimljivim inačicama, no sve se one povezuju uz djelatnost vodećih umjetnika graditelja i kipara (npr. *Jurja Matijeva* u Splitu, oko 1450) prije negoli se ugase u drukčijim stilskim shvaćanjima, posebice u prostoru tada najbogatijega Dubrovnika. Naprotiv, u renesansi rasevala dubrovačka kultura izgradnje ljetnikovaca, na kojima se uplela i kasnogotička morfologija, imala je svoje korijene u napućivanju širih gradskih areala, o čemu ima pisanih podataka ali ne i očuvanih spomenika prije XVI. st.

Usporedo je i u javnome graditeljstvu svjetovne namjene gotičko doba ostavilo čvrste tragove. Primjer je za to velika općinska lođa namijenjena sudnici, rastvorena poput velikoga trijema na gradskome trgu u Trogiru (podignuta u prvome desetljeću XIV. st.); zabilježene su, ali nisu sačuvane, srodne lođe u Dubrovniku, Stonu (za gradsku stražu), Korčuli (pučka skupština) i dr. U Splitu je postojala romaničko-gotička Vijećnica s prizemnim trijemom već potkraj XIII. st. (pokraj Peristila), a nju je naslije-